

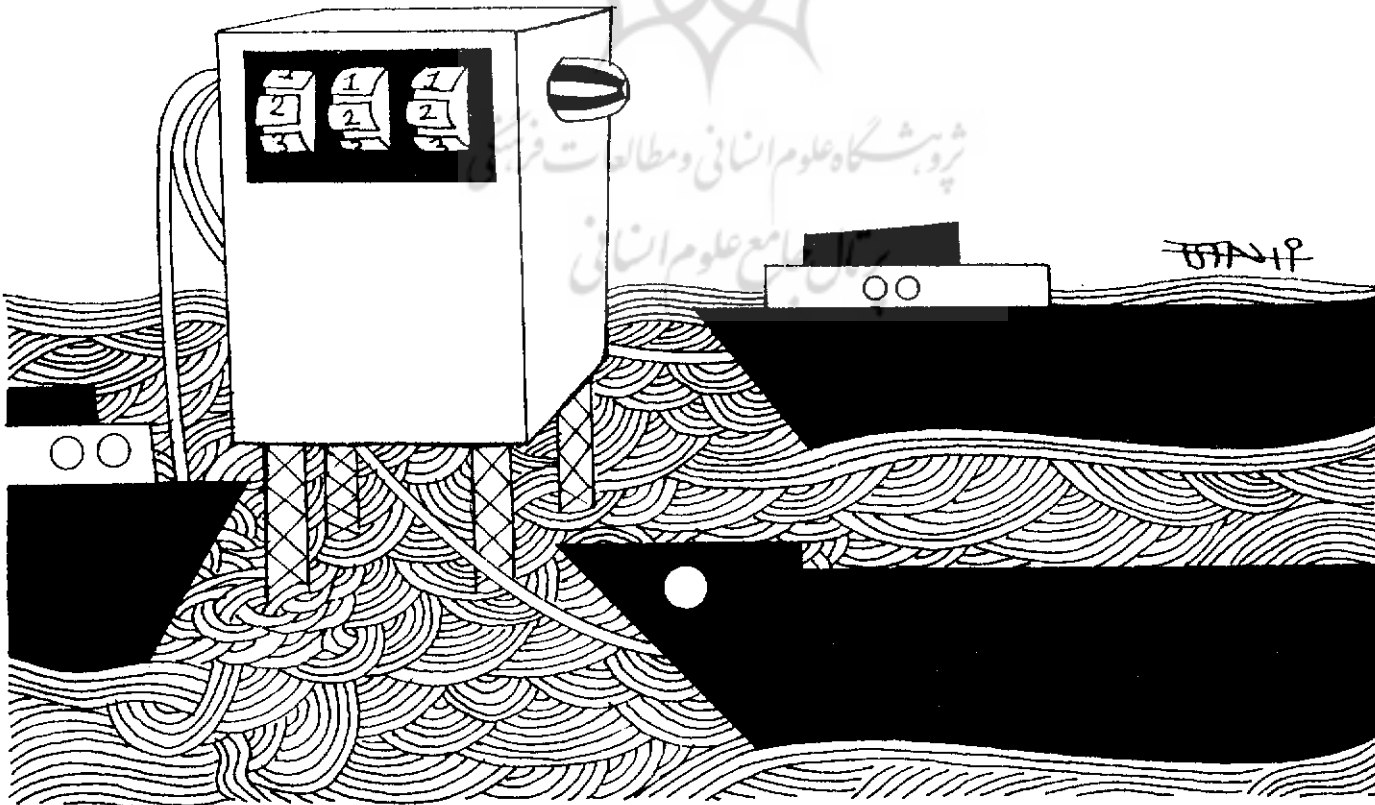
چکیده:

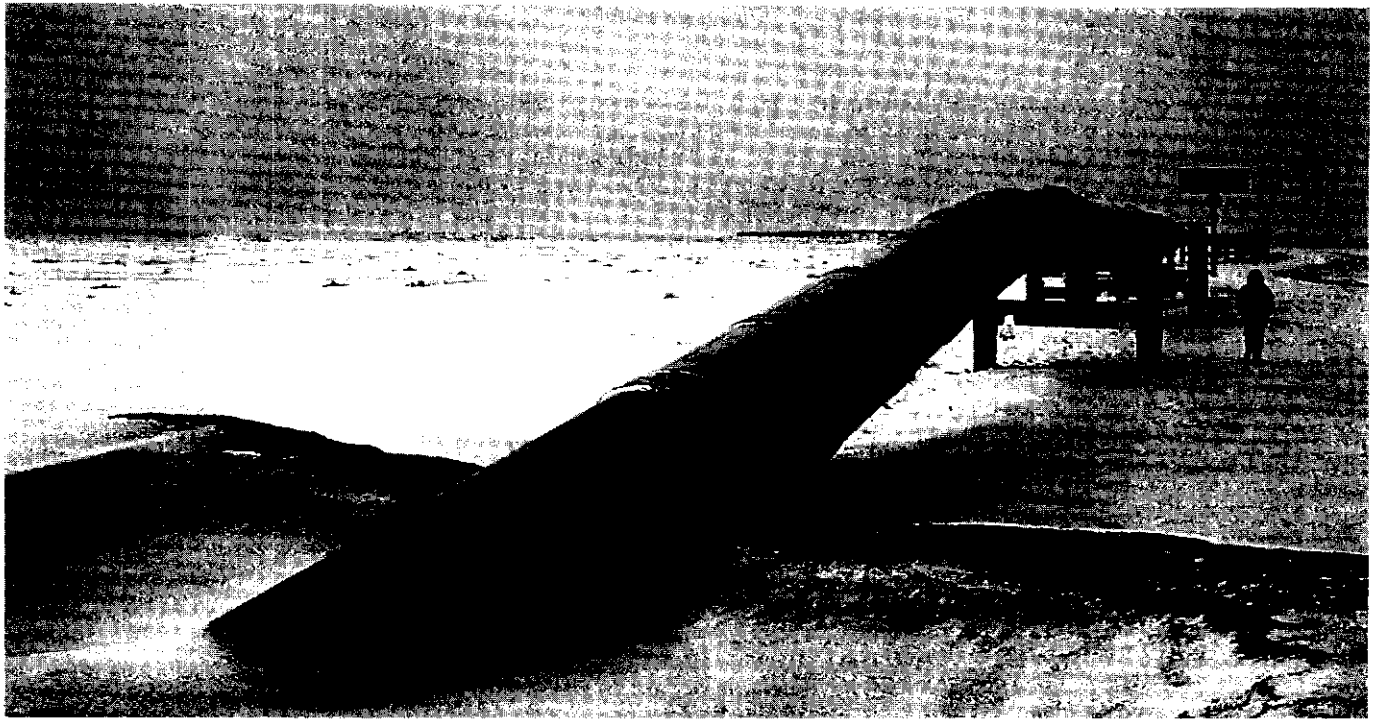
نگرش به آینده و اتخاذ استراتژی موثر و مطلوب در خصوص پاسخگویی به نیازهای آتی و تحقق اهداف توسعه از شروط یک تفکر منطقی و مسؤانه است. در این راستا کشورهای عمده عضو اوپک از جمله ایران، عربستان، کویت و ونزوئلا از سالها پیش درصدد توسعه ظرفیت پالایشی خود در بخش پایین دستی صنعت نفت در خارج از کشورهای خود بوده‌اند و در حال حاضر نیز یادداشت‌های تفاهم و قراردادهای متعددی از طرف این کشورها در حال انعقاد است. توسعه ظرفیت پالایشی در خارج از کشورهای عضو اوپک باید علاوه بر مثبت بودن نتایج ارزیابی اقتصادی پروژه، تضمینی برای جذب نفت خام کشور عضو باشد. بدین ترتیب که نفت خام مصرفی پالایشگاه احداث شده، از طرف کشورهای عضو اوپک تأمین شود. در این صورت تعقیب چنین سیاستی می‌تواند حاکی از دوراندیشی و فراست کشورهای عضو اوپک تلقی گردد. در حال حاضر کویت علاوه بر توسعه ظرفیت پالایشی خود در خارج، درصدد تدارک منابع جذب فرآورده‌های تولید شده پالایشگاه‌های مزبور نیز هست بدین ترتیب که با آگاهی از میلیونها دلاری که صرف ساختن یک پالایشگاه در خارج می‌کند با خریداری شبکه‌های پمپ بنزین در اروپا (علاوه بر شبکه زنجیره‌های Q8) اکنون درصدد

عضو اوپک در بخش مشارکت خارجی کشورهای

پایین دستی صنعت نفت

امور اوپک و روابط با مجامع انرژی (وزارت نفت) اداره بررسی های بازار

مقدمه

در بین کشورهای عضو اوپک، ایران اولین کشوری بود که در دهه ۱۹۷۰ اقدام به مشارکت خارجی در بخش صنعت پالایشی در خارج کرد. تا قبل از دهه ۱۹۶۰ انحصار فروش نفت خام و فرآورده‌های پالایشی در دنیا عمدتاً در انحصار شرکت‌های بزرگ بین‌المللی قرار داشت. در ایران این کار توسط کنسرسیوم بین‌المللی انجام می‌شد و سهم کمتر در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار می‌گرفت. پس از به نتیجه رسیدن اکتشاف و تولید در میادین خلیج فارس در دهه ۱۹۶۰ میلادی، فعالیتهای دامنه‌داری برای پیدا کردن بازار دراز مدت فروش نفت خام آن آغاز شد. بدین منظور بررسیهایی در زمینه سرمایه‌گذاریهای پالایشگاهی در خارج از کشور به عمل آمد تا بازار فروش نفت خام بعضی از پالایشگاه‌ها به طور طویل‌المدت در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار گیرد. شروع مشارکت شرکت ملی نفت ایران در تعدادی از پالایشگاه‌های دنیا به شرح زیر است.

شرکت پالایشگاه مدرس

برای فروش نفت خام درود، پروژه مدرس برای احداث پالایشگاه به ظرفیت ۵۰ هزار بشکه در روز با سرمایه‌گذاری مشترک بین دولت هند، شرکت ملی نفت و شرکت آمریکایی امکو ایندیا در ابانماه ۱۳۴۴ (نوامبر ۱۹۶۵) منعقد شد که در سال ۱۳۴۸ (ژوئیه ۱۹۶۹) به بهره‌برداری رسید. در سالهای بعد

ظرفیت آن به ۵۶ هزار بشکه در روز افزایش یافت. در سال ۱۹۷۹ میلادی به علت افزایش تقاضای فرآورده در جنوب هند توسعه ظرفیت پالایشگاه از طرف دولت هند مطرح گردید. پالایشگاه دوم مدرس با ظرفیت ۵۶ هزار بشکه در روز در سال ۱۹۸۵ میلادی به بهره‌برداری رسید و ظرفیت شرکت پالایشگاههای مدرس در سال ۱۹۸۵ میلادی به ۱۱۲ هزار بشکه در روز افزایش یافت. با پیدایش نفت خام در جنوب مدرس پالایشگاه دیگری به ظرفیت ۱۰ هزار بشکه در روز بوسیله شرکت پالایشگاههای مدرس ساخته شد که در سال ۱۳۷۳ مورد بهره‌برداری قرار گرفت.

پالایشگاه نـاتـرف در آفریقای جنوبی

شرکت دولتی گاز، نفت و زغال سنگ آفریقای جنوبی، ساسول، با مشارکت شرکت ملی نفت ایران و شرکت فرانسوی توتال شرکت تصفیه‌کنندگان آفریقای جنوبی را در سال ۱۹۶۶ تشکیل دادند. این شرکت اقدام به تاسیس پالایشگاهی به ظرفیت ۵۰ هزار بشکه در روز در شهر ژوهانسبورگ آفریقای جنوبی کرد. این پالایشگاه براساس ۷۰ درصد نفت خام میدان نفتی سلمان از اوایل سال ۱۹۷۱ میلادی مورد بهره‌برداری قرار گرفت. با پیروزی انقلاب اسلامی فروش نفت خام و کلیه روابط نفتی با این کشور به علت حاکمیت رژیم نژادپرست در این کشور قطع گردید و متعاقباً شرکت ساسول سهام ایران درناترف را در سال ۱۹۸۹ میلادی خریداری کرد.

تضمین منابع جذب فرآورده‌های پالایشی خود (Outlets) در آسیا و آمریکا است. ایجاد شبکه‌های تضمین منابع جذب (Outlets) علاوه براینکه وجود تقاضای آتی برای نفت خام کشورهای عضو را تضمین می‌کند هزینه‌های عملیاتی پالایشگاه را پوشش داده در مورد سودآور بودن سرمایه‌گذاری نیز اطمینان‌های لازم را فراهم می‌آورد. با توجه به این ملاحظات بوده است که ونزوتلا نیز اکنون درصدد توسعه ظرفیت پالایشی بین‌المللی خود از ۱/۶ میلیون بشکه در روز به ۲/۱ میلیون بشکه در روز تا سال ۲۰۰۷ است. با توجه به اهمیت استراتژی فوق‌الذکر اغلب این کشورها اعلام کرده‌اند که اجازه نخواهند داد قیمتهای ضعیف نفت تأثیری بر سیاست توسعه ظرفیت پالایشی آنان در خارج داشته باشد.

شایان توجه است که اتخاذ استراتژی فوق‌الذکر علاوه بر ملاحظات اقتصادی در برگیرنده اهداف سیاسی و استراتژیک نیز می‌باشد. سیاست عربستان در این خصوص در گذشته و اقدامات جدید کویت برای ورود به بازار پایین دستی آمریکا متعاقب وارد شدن به بازار اروپا براساس چنین ملاحظاتی نیز بوده است. این گزارش با هدف مشخص نمودن اهمیت این مشارکتهای ضمن ارائه تاریخچه مشارکت خارجی ایران و سایر کشورهای عمده عضو اوپک به بررسی تحولات اخیر مشارکتهای خارجی اعضای اوپک پرداخته است.

مشارکت خارجی کشورهای عضو اوپک در بخش پایین دستی صنعت نفت

■ ■ ■
**ونزوئلا در
 حال خرید سهام پالایشگاه
 عظیم آمرادا هس در کارائیب
 است**
 ■ ■ ■

مشارکت دریای شمال

در سال ۱۹۷۲ میلادی قراردادی به مدت ۴۰ سال بین شرکت نفت ایران - انگلیس و شرکت توسعه ای، بی، بی جهت انجام عملیات اکتشاف و تولید نفت در دریای شمال منعقد گردید. در سال ۱۹۷۸ نیمی از مساحت قطعات واگذاری به دولت انگلستان مسترد گردید و شرکت توسعه ای بی بی به عنوان شرکت عامل تعیین شد.

پالایشگاه مشترک ایران و کره

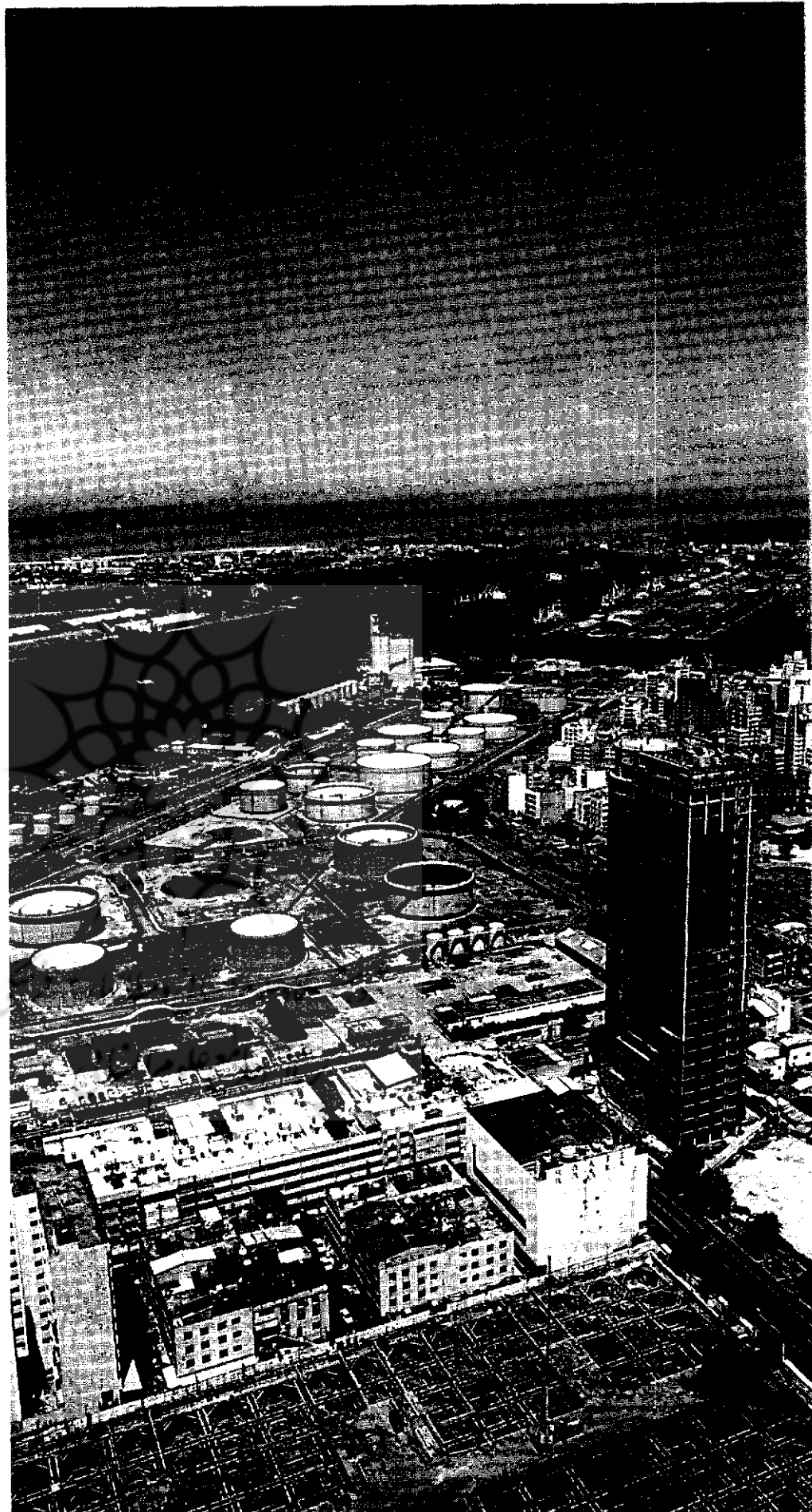
در سال ۱۳۵۴ شرکت مشترکی به نام شرکت کپیکو (Kipco) بین شرکت ملی نفت ایران (۵۰ درصد) و شرکت کره‌ای سانگ یانگ (۵۰ درصد) تاسیس شد تا پالایشگاهی به ظرفیت ۶۰ هزار بشکه در روز در کره جنوبی بنا کند. پالایشگاه مذکور براساس نفت خام سنگین میدان نفتی ابوذر طراحی گردید. این پالایشگاه مطابق با آخرین تکنولوژی موجود ساخته شد و کارشناسان شرکت ملی نفت ایران در پست‌های کلیدی سمت و مسوولیت داشتند. این پالایشگاه در سال ۱۳۵۸ مورد بهره‌برداری قرار گرفت و پس از انقلاب اسلامی بنا به تصویب شورای انقلاب، شرکت ملی نفت ایران در اوایل ۱۳۶۰ از این مشارکت خارج شد.

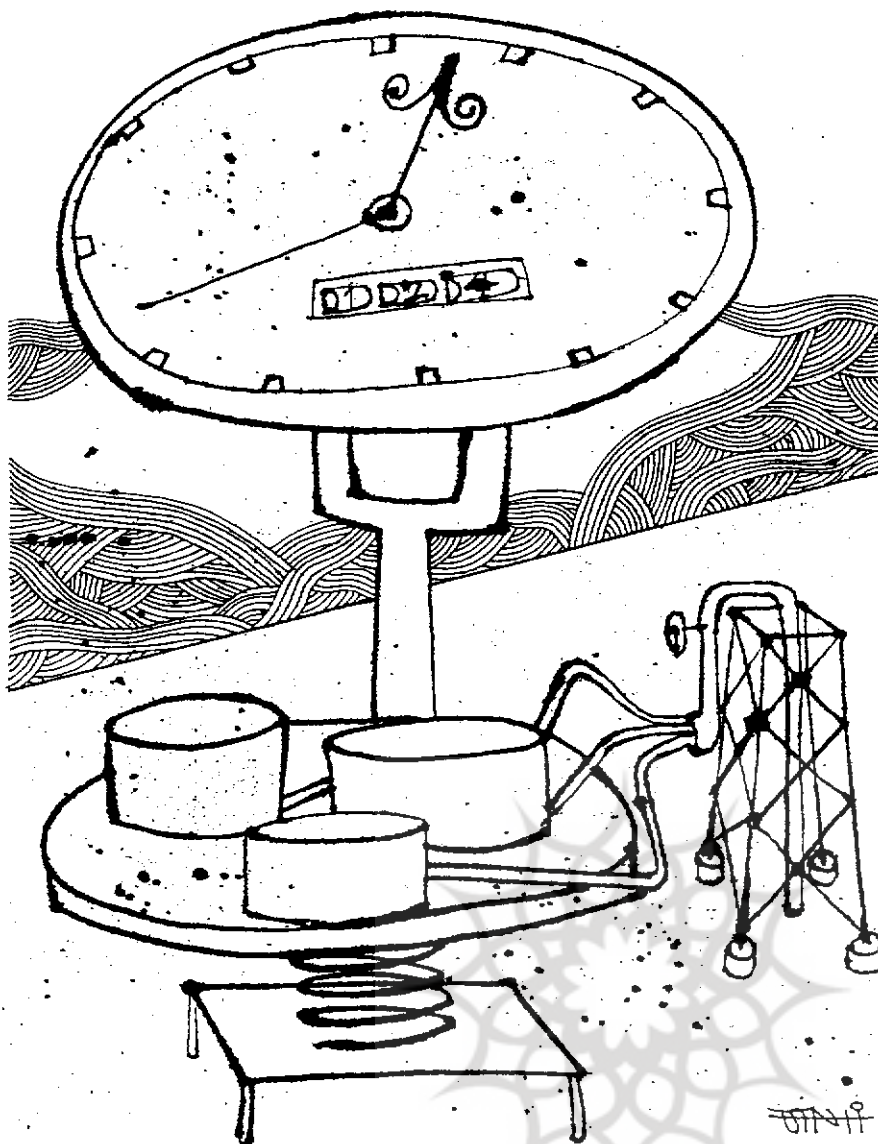
مشارکت در کشور سنگال

در سال ۱۳۵۴ شرکت ملی نفت ایران و شرکت نفت دولتی سنگال به نام سوسراب شرکت نفت و معادن ایران و سنگال به نام ایرانسکو را با مشارکت ۵۰/۵۰ تشکیل دادند. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، ایرانسکو به صورت یک شرکت غیرفعال درآمد و متعاقباً با سرمایه‌گذاری شرکت شل سهام شرکت ملی ایران در آن به درصد کمی رسید. در حال حاضر شرکت ملی نفت ایران اختیارات چندانی در مدیریت و تصمیم‌گیری این شرکت ندارد.

**پالایشگاه مشترک ایران و
 پاکستان**

پروژه پالایشگاه مشترک ایران و پاکستان در

سال ۱۳۷۴ در کراچی به ثبت رسید و کلیه قراردادهای آن مورد توافق طرفین قرار گرفته و قرار است کار طراحی بنیادی پروژه به شرکت بیمانکار واگذار شود. استفاده از معافیت مالیاتی به مدت ۸ سال از مزایای این پروژه بود که طرف پاکستانی در اواخر سال ۱۳۷۴ با تغییر قوانین مالیاتی پاکستان این معافیت را حذف کرد. با توجه به اینکه معافیت مزبور موجب اقتصادی بودن پروژه می‌باشد، حذف آن توجیه اقتصادی این پروژه را با مشکل روبرو کرده است و از آن تاریخ تاکنون پیشرفت پروژه بسیار کند شده است.

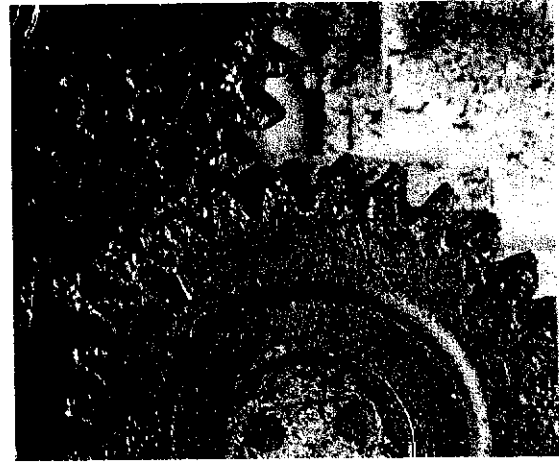
ظرفیت پالایشگاهی داخلی و خارجی کشورهای عضو اوپک

در اواسط دهه ۱۹۸۰ میلادی کشورهای کویت، لیبی، عربستان، امارات و ونزوئلا فعالیت‌هایی در جهت مشارکت در بخش پایین دستی در کشورهای مصرف‌کننده را دنبال کردند و در بخش پالایشگاهی و توزیع فرآورده، سرمایه‌گذاری قابل توجهی انجام دادند. در جدول شماره یک خلاصه‌ای از این فعالیت‌ها مشاهده می‌شود.

مجموع ظرفیت پالایشی کشورهای عضو اوپک در خارج بر مبنای مالکیت سهام ۲/۶۲ میلیون بشکه در روز تقویمی است که ۹/۹ درصد در منطقه آسیا و خاور دور (شامل ۲۰ درصد مشارکت ایران در شرکت پالایشگاه‌های ۱۳۱ هزار بشکه‌ای مدرس)، ۳۵/۶ درصد در منطقه اروپای غربی و ۵۴/۴ درصد

(جدول شماره یک) ظرفیت پالایشگاه‌های خارجی کشورهای عضو اوپک در سال ۱۹۹۷ (هزار بشکه در روز تقویمی)

بر مبنای موافقتنامه عرضه				بر مبنای مالکیت سهام				
کل	آمریکا	اروپای غربی	آسیا/خاور دور	کل	آمریکا	اروپای غربی	آسیا/خاور دور	
۶۵/۵	-	-	۶۵/۵	۲۶/۲	-	-	۲۶/۲	ایران
۱۵۵/۵	-	۱۵۵/۵	-	۱۵۵/۵	-	۱۵۵/۵	-	کویت
۳۴۵/۰	-	۳۴۵/۰	-	۳۴۵/۰	-	۳۴۵/۰	-	لیبی
۱۱۳/۰	۵۵۰/۰	۵۰/۰	۵۱۳/۰	۵۸۳/۹	۳۰۰/۰	۵۰/۰	۲۳۳/۹	عربستان سعودی
۱۵۹/۶	-	۱۵۹/۶	-	۱۴۶/۹	-	۱۴۶/۹	-	امارات
۱۴۳۴/۷	۱۱۵۹/۹	۲۷۴/۸	-	۱۳۶۷/۴	۱۱۲۹/۱	۲۳۸/۳	-	ونزوئلا
۳۲۷۳/۳	۱۷۰۹/۹	۹۸۴/۹	۵۷۸/۵	۲۶۲۴/۹	۱۴۲۹/۱	۹۳۵/۷	۲۶۰/۱	کل
۴۶۳۵۲/۸	۱۵۸۹۸/۴	۱۴۳۱۲/۷	۱۶۱۴۱/۷	۴۶۳۵۲/۸	۱۵۸۹۸/۴	۱۴۳۱۲/۷	۱۶۱۴۱/۷	ظرفیت پالایشی مناطق مختلف جهان در سال ۱۹۹۷
۷/۱	۱۰/۷	۶/۹	۳/۶	۵/۷	۹/۰	۶/۵	۱/۶	درصد سهام ظرفیت پالایشی اعضای اوپک در خارج

در آمریکا است. بیشترین ظرفیت پالایشی خارجی با ۱/۳۷ میلیون بشکه در روز تقویمی یا ۵۲/۱ درصد، متعلق به کشور ونزوئلا و سپس کشور عربستان با ۲۲/۲ درصد، لیبی ۱۳/۱ درصد، کویت ۵/۹ درصد، امارات ۵/۶ درصد و ایران با یک درصد، ظرفیت پالایشی خارجی را به خود اختصاص داده‌اند. بر مبنای موافقت‌نامه‌های موجود، عرضه نفت خام کشورهای عضو اوپک برای پالایشگاه‌های خارجی معادل ۳/۲۷ میلیون بشکه در روز تقویمی است که ۱۷/۷ درصد در منطقه آسیا و خاور دور، ۳۰/۱ درصد در منطقه اروپای غربی و ۵۲/۲ درصد در آمریکا عرضه می‌شود.

بررسی ظرفیت پالایشگاهی داخلی و خارجی کشورهای عضو اوپک و موافقت‌نامه‌های عرضه نفت خام و همچنین میانگین تولید نفت خام ماه ژوئیه سال ۱۹۹۸ در میان کشورهای عضو اوپک کشور ونزوئلا بیشترین ظرفیت پالایشی را به خود اختصاص داده که این امر موجب افزایش تولید نفت خام این کشور شده است. پایین‌ترین ظرفیت پالایشی متعلق به کشور قطر است. از ۲۴/۶۹ میلیون بشکه در روز تولید ماه ژوئیه میزان ۱۱/۴۶ میلیون بشکه در روز یا ۴۶/۴ درصد خوراک پالایشگاه‌ها و ۱۳/۲۳ میلیون بشکه در روز یا ۵۳/۶ درصد برای صادرات استفاده شده است.

برای جذب سهم بیشتر در بخش پالایشگاه‌های خارج، کشورهای ایران، کویت، عربستان و امارات امکانات سرمایه‌گذاری مشترک را در بخش پایین دستی با کشورهای چین، هند، اندونزی، ژاپن، مالزی، پاکستان، فیلیپین، تایلند و ویتنام مورد بررسی قرار خواهند داد.

تحولات اخیر مشارکتهای خارجی در بخش پایین دستی در سال ۱۹۹۸

ایران، عربستان، کویت، ابوظبی و عمان در گذشته همواره درصدد توسعه ظرفیت پالایشگاهی

خود در آسیا بوده‌اند تا در بازارهایی که سریعاً در حال رشد هستند برای نفت خام خود منابع جذب جدیدی را تأمین نمایند. اما این برنامه‌ها به واسطه بوروکراسی و مسائلی سیاسی با مشکلاتی روبرو شده است.

تا به حال، این تولیدکنندگان نفت در مورد پروژه‌های برنامه‌ریزی شده به تعهدات خود پایبند بوده‌اند. عربستان اعلام نموده است که کاهشهای اخیر قیمت نفت تا به حال هیچگونه تاثیری بر برنامه‌های پایین دستی این کشور نداشته است. اما طبق گزارشات منابع ثانویه، قیمت‌های ضعیف نفت، ایران و کویت را با مشکلاتی روبرو کرده است و تحلیل‌گران اعتقاد دارند که این کشورها ناچار هستند از برخی از برنامه‌های توسعه‌ی پر هزینه خود دست بردارند.

در این راستا بیشترین تلاشها در سال جاری در هند به عمل آمده است. عربستان، کویت و عمان کوشش کرده‌اند تا موافقت دولت هند را برای احداث پالایشگاه‌های جدید در این کشور به دست آورند. با توجه به اینکه پیشرفت پروژه پالایشگاهی با مشارکت عربستان به کندی صورت می‌گرفت این کشور جهت پیشرفت بهتر کارها به شرکت شل پیوست. در سال ۱۹۹۸ شرکت نفتی آرامکو در عربستان درصدد توسعه ظرفیت پالایشگاهی خود در پنجاب برآمد. آرامکو از عربستان و پالایشگاه نفت هندوستان در حال حاضر در خصوص ظرفیتی برابر با ۱۸۰ هزار بشکه در روز مذاکره می‌کنند. مطالعات انجام شده نشان داده است که به جای ظرفیت اولیه ۱۲۰ هزار بشکه در روز که قبلاً در نظر گرفته شده بود ظرفیت ۱۸۰ هزار بشکه در روز ظرفیت بهینه این پالایشگاه برای تأمین نیاز بازار محلی است. هزینه این پالایشگاه معادل ۲/۳ میلیارد دلار برآورد شده است. این پالایشگاه بخشی از پروژه ۴ میلیارد دلاری در این منطقه است که یک نیروگاه برق را هم در بر می‌گیرد.

مقامات کویتی نیز در انتظار موافقت کمیسیون برنامه‌ریزی هند در مورد پروژه پالایشگاهی ۳ میلیارد دلاری در شرق هند (Orissa) خواهند بود. شرکت نفت کویت ۲۶ درصد سهام این پالایشگاه را در اختیار خواهد داشت.

وزیر نفت کویت در سیزدهم ژوئن سال قبل اعلام نمود که کشور متبوعش درصدد ورود به بازار پایین دستی آمریکاست. این مقام کویتی اظهار نموده که به دنبال ورود به بازار اروپا اکنون کشورش در حال مطالعه امکان ورود به بازار آمریکاست. این کشور دارای هزاران ایستگاه سوختگیری زنجیره‌ای (شبه پمپ بنزین به نام Q8) در ایتالیا، سوئد و سایر نقاط می‌باشد و اکنون در تلاش است برای رسیدن به بازار بزرگ و پرسود آمریکا اقدامات لازم را انجام دهد. چنین اقدامی علاوه بر تأمین منابع

پس از به نتیجه رسیدن اکتشاف و تولید در میادین خلیج فارس در دهه ۱۹۶۰ میلادی، فعالیت‌های دامن‌داری برای پیدا کردن بازار دراز مدت فروش نفت خام آن آغاز شد

جدید جذب برای نفت خام کویت می‌تواند دارای اهداف اقتصادی، سیاسی و استراتژیک نیز باشد. شرکت نفت دولتی کویت که در رده هفتم بزرگترین شرکت‌های نفتی جهان قرار دارد دارای پالایشگاه‌های متعدد و ایستگاه‌های سوختگیری در اروپاست و اکنون به دنبال شروع فعالیت‌های مشابه در آسیاست. کویت در حال حاضر حدود ۱۰٪ ذخایر اثبات شده نفت جهان را در اختیار دارد و ظرفیت پالایش داخلی این کشور ۹۰۰ هزار بشکه در روز است. کویت برای سال ۲۰۰۰ کل ظرفیت پالایشی خارجی خود را برابر با ۱ میلیون بشکه در روز

برنامه ریزی کرده بود که اکنون آنرا به ۷۰۰ هزار نتیجه رسید. مطابق با شروط اولیه قرار داد (PDV) نصف سهام پالایشگاه را خریداری کرده بشکه در روز کاهش داده است. با این وصف شرکت بین‌المللی نفت کویت درصدد است ظرفیت پالایشی خود در اروپا را از ۱۳۰ هزار بشکه در روز به ۲۴۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد.

در منطقه آمریکای لاتین، عضو دیگر اوپک ونزویلا، در حال خرید سهام پالایشگاه عظیم امرادا هس (Amerada Hess) در کارائیب است. این کشور برای افزایش ظرفیت منطقه‌ای پالایش خود

درصدد به اجرا در آوردن اقدامات مشابه است. اخیراً شرکت نفت ونزویلا (PDV) ۲۶۵ میلیون دلار برای خرید سهام تاسیسات St Croix در جزایر ویرجین پرداخت نمود که متعاقب یکسال مذاکره به و دو شرکت جمعاً حدود ۵۰۰ میلیون دلار برای ساختن یک واحد جدید کوکینگ (Coking) احتمالاً هزینه خواهند کرد. طبق اظهارات مقامات مربوطه این پروژه طی سه سال انجام خواهد شد با در نظر گرفتن این قرار داد ظرفیت پالایشی (PDV) در سطح جهانی به ۲/۹ میلیون بشکه در روز بالغ خواهد شد. علاوه بر پروژه فوق‌الذکر در حال حاضر قراردادهای پایین دستی بیشتری از طرف این شرکت با شرکت BP و شرکت آمریکایی Clark Murphy در جریان است که به پالایش نفت خام سنگین در حوزه (Orinoco) مربوط می‌شود.

قبلاً شرکت (PDV) ۱۰۰ هزار بشکه در روز سهام پالایشگاه Corpus Christi در تگزاس و ۱۶۱ هزار بشکه در روز سهام پالایشگاه Chapmette در لوئیزیانا را بدست آورده است. قبلاً هم این شرکت کوشش به عمل آورده بود تا سهام سه پالایشگاه در خلیج آمریکا را خریداری کند که موفق نشد و این سهام به وسیله شرکت والرو (Valero) خریداری شد. (PDV) ۲۷۰ هزار

شرکت بین‌المللی نفت کویت درصدد است ظرفیت پالایشی خود در اروپا را از ۱۳۰ هزار بشکه در روز به ۲۴۰ هزار بشکه در روز افزایش دهد.

بشکه در روز نفت خام به پالایشگاه Corpus Christi عرضه خواهد کرد که یکی از پیچیده‌ترین پالایشگاه‌های جهان به شمار می‌رود. پیش از این یک میلیارد دلار برای بهبود کیفیت این پالایشگاه هزینه شده و این پالایشگاه را به یکی از عرضه‌کنندگان پیشرو بنزین (Reformulated) در بازار آمریکا تبدیل کرده است. (PDV) هم اکنون بیش از ۹۰۰ هزار بشکه در روز ظرفیت پالایشگاهی آمریکا را از طریق Citgo در کنترل دارد.

